

likusan egyszerű, de ugyanakkor költői; alulról érzi, figyeli embertársainak (mindenkinek!) problémáit, s ez vezeti tollát, amikor rövid írásának legfőbb mondanivalóját így fogalmazza meg: „Ez a mi szabadságunk chartája: az Evangélium megszabadít minket... az uralkodótól, megszabadít az isteni fenyegettség alól: attól az Istentől, akitől féltünk. Isten arra kér, hogy felegyenesedjünk, eljussunk saját egységünkig, ami a Krisztusé, és Istennel együtt teremtővé váljunk... Az Istenlét ezentúl nem uralkodást jelent, hatalmat mások leigázására, — az Istenlét ezt jelenti: *önmagát adja*, mértéket nem ismerve.” Még markánsabban: „Abban a pillanatban, hogy Isten már nem felszabadító tapasztalat számunkra, hamis istenné vált.” S Ágostonra hivatkozva ő is vallja, hogy „Isten pontosan azért lett emberré, hogy az ember Istenné lehessen”.

Az ókori ember (s talán a mai is) uralkodót akkor volt képes elviselni, ha istennek képzelte őket; cserébe viszont Istenét — hogy az meg ne alázza őt —, az uralkodó minden jó és rossz tulajdonságának, hatalmának és dicsőségének teljességével ruházta fel. „Ha a Fáraó Isten, akkor az Isten is Fáraó” — írja Zundel. Ezt a képet örökölte a zsidó nép, ez tükröződik a Biblia ószövetségi lapjain is, amit a szerző Jézus felé mutató „lendületnek” nevez.

Zundel körülbelül húsz kötetnyi életművét szellemiségének ragyogása, életének és mondanivalójának tiszta egyszerűsége hitelesíti. További köteteknek fordítását méltán igényelheti az olvasó, aki ezt a könyvet — Pump Edit értő (és együtt-érző) fordításának köszönhetően — szellemileg, lelkileg gazdagodva teszi vissza polcára, vagy inkább jóízű eledelként baráti beszélgetéseinek asztalára helyezi. (*Korda Kiadó*)

ASZALÓS JÁNOS

KODOLÁNYI JÁNOS: OJBARSZ FUTÁSA

Kodolányi János történelmi regényei, azon túl, hogy igen realiztikusan — mert elmélyült történelmi tanulmányok nyomán — idézték fel a régmúlt korok eseményeit és közna-

pi életét, mindig valamilyen magasabb: bölcséleti, történelembölcséleti mondanivaló szolgálatában állottak. A tatárjárás koráról írott nagy trilógia (a megírás sorrendjében: *A vas fia*, *a Boldog Margit*, *a Julianus barát*) arra a kérdésre keresett választ, hogy egy magára maradt, a barbár világból érkező pusztító hatalomnak kiszolgáltatott kis nép miként maradhat fenn történelmének örvényeiben (és azóta azt is tudjuk, hogy a tatárjárás veszedelme az író számára a szovjet hódítás veszedelmének előképe volt). A későbbi őstörténeti mítoszregények (a *Vízözön* és az *Új ég, új föld*) pedig az emberiség legrégebb kérdéseire próbáltak választ találni, nevezetesen arra, hogy miként maradhat fenn az emberi faj a létezését fenyegető kataklizmák között, miben áll a bűn és miben lelhető fel a megtisztulás.

A két nagy regényfolyam között helyezkednek el Kodolányinak a honfoglaló magyarság útkeresését és kollektív lelki konfliktusait életre keltő regényei: az *Istenek* és a *Holdvilág völgye*, az író ezeket korábban *Emese álma*, később *Pogány tüzek* címmel fogta egybe. A nagyívű regény valójában igen alapos munkával elvégzett történelmi rekonstrukció, amely a Géza fejedelem megválasztását megelőző esztendő világába vezet: a magyarság ekkor még a pogány honfoglalók szokásai szerint élt, de már ismerkedett a Kárpát-medencében talált és a külföldi térítőkre erőfeszítései nyomán is terjedő kereszténységgel. Nos, az író igen alapos művelődéstörténeti és néprajzi előtanulmányok nyomán idézi fel ennek a történelmi választás elé került magyarságnak az életét. A kettős regény két világ: a régi pogány és az új keresztény kultúra határára került magyarság küzdelmét mutatja be, és ennek során arra utal, hogy a magyar népnek őszinte elkötelezettséggel el kellett fogadnia a kereszténység tanításait, ugyanakkor meg kellett őriznie a maga eredeti hagyományait. Ez a történelembölcséleti gondolat tulajdonképpen Kodolányi személyes filozófiájából következett.

A pogány magyarok megtéréséről írott regényt az író valójában három kötetre tervezte, a harmadik kötetből azonban csupán néhány fejezet készült el (pontosabban: lehet,

hogy több is elkészült, ez azonban a háború végének forgatagában Balatonakarattyan elveszett) és jelent meg a pécsi Sorsunk című folyóirat 1943 és 1944-es évfolyamaiban. Most Tüskés Tibor, Kodolányi munkásságának monográfiája, a folyóiratközlemények fölött olvasható cím (*Ojbarsz futása*) megtartásával adta közre a két korábbi kötetet izgalmasan kiegészítő töredéket, hozzájárulva ahhoz, hogy nagy írónk születésének századik évfordulóján a róla alkotott kép még teljesebb legyen. (Pannónia Könyvek, 1999)

POMOGÁTS BÉLA

MADARÁSZ IMRE: SZÁZADOK, KÖNYVEK, LAPOK

Magyar és világirodalmi tárgyú tanulmányait és cikkeit gyűjtötte kötetbe az elsősorban olasz irodalom kutatásában tekintélyt és elismerést kivívó szerző. Ő ugyan csak a tanulmány megjelöléssel él, nyilvánvaló azonban, hogy Fazekas Mihályról vagy Hebbel *Juditjáról* írt eszmefuttatásai inkább a felvetett kérdések lényegét összefoglaló cikkek, semmint kifejtő tanulmányok. Ez persze nem értékítélet, hisz egy tömör, lényeglátó írás sokszor többet mond, mint jegyzetek sorát tartalmazó, hosszú lére eresztett, tudományos mezbe bújtatott tanulmányok, amelyek ráadásul nem is a műalkotásokkal foglalkoznak, hanem azok helyes és helytelen olvasatával. Ilyesmiről szó sincs ebben a gyűjteményben, viszont bőven vannak benne olyan korszakrajzok, amelyek valósággal felfedező útra csábítják az olvasót, nem is szólva az izgalmas műelemzésekről.

Rendkívül érdekes *Az ész fénykora* című ciklus. A liberális Rousseau-ról, a kantói morálról, de Sade márkiról, Kazinczy egy vers-töredékéről, a Lúdas Matyiról és Kármán József-ről olvashatunk benne. Bevallom, elég régen foglalkoztat a kérdés, vajon tényleg a felvilágosodás hozta-e el az ész fénykorát, s nem éppen fordítva történt-e, azaz az észére oly büszke ember nem vakult-e bele az általa látni vélt fénybe, de ennek megvitatására itt nincs mód, noha e szemléletforma napjaink-

ban is tovább él, s egyre nyilvánvalóbbak a vadhajtásai. Irodalmtörténetileg bizonyára igen izgalmas és tanulságos Kazinczy *A vallástalan* című vers-töredéke, amely voltaképpen a felvilágosodás szemléleti apológiája, de az olvasóban feltámad a kétség: vajon e metaforikus költemény nem a kor közhelyeinek (a sötét, papok által vezérelt évszázadok és az ész fénycsóvjának szembeállítás) katalógusa-e, s befejezetlenségét nem azzal magyarázhatjuk-e, hogy a kitűnő irodalmi érzékű Kazinczy megérezte: lapos filozófiai fejtegetéseiből nem alkothat igazi verset, legfeljebb tankölteményt.

Komoly kérdések vetődnek föl a *Könyvek és századok* című ciklusban is. Néhány kitűnő, az antik irodalom tárgykörébe vágó tanulmány és Thomas Mann *Varázshegyének* egyéni és meggyőző értelmezése mellett korjellemző elemzések segítenek behatolnunk a szocialista realizmus máig homályos titkaiba, melyeket a befejezetlenül hagyott Déry-regény, a *Felelet* torzója jelképez leginkább, s egy igen lényeges tanulmány (*Lektűr mint propaganda*) a Kádár-korszak én- és ellenségképét tárja föl. Nagyon fontosnak érzem, hogy a szerző ilyen elmélyülten foglalkozik Berkesi András regényvilágával, s általában a lektűrnek mondott, olvasmányos prózával, hiszen ez széles rétegek ízlését és világnézetét befolyásolja, emellett azonban stílusát, kifejezési kultúráját alaposan rombolja. Azok a mondatzörnyek és képzavarok, amelyeket Madarász Imre érezhető élvezettel idéz Berkesi regényeiből, alighanem sokakban keltették azt a hitet, hogy elég különféle szavakat egymás mellé rakni, s ez már maga az irodalmi nyelv. Persze hogy fárasztja majd őket Kosztolányi! (Elnézést kérek, hogy Berkesivel egy mondatban említem, ha élne, bizonyára megróna ezért; hogy mit írt volna Berkesiről, nyelvéről és regényeiről, azt csak sejtethetem.) Ez a tanulmány mindenestre korjellemző, fényt vet egyfajta ízlésrontó hatalmi taktikára, annak támogatására s általában arra a mentalitásra, amely mondanivalójuk s nem irodalmi értékük szerint támogatta, tűrte vagy tiltotta az alkotásokat. (Hungarovox Kiadó, 1999)

RÓNAY LÁSZLÓ